

о. В. Василик

КУЛЬТУРНА СИЛА

КАТОЛИЦИЗМУ

о. д-р ВАСИЛЬ ВАСИЛИК

КУЛЬТУРНА СИЛА КАТОЛИЦИЗМУ

ВІДБИТКА З „ДОБРОГО ПАСТИРЯ“

Відбито

СТАНИСЛАВІВ 1934

НАКЛАДОМ РЕДАКЦІЇ „ДОБРОГО ПАСТИРЯ“

10
20856.
о. д-р ВАСИЛЬ ВАСИЛИК

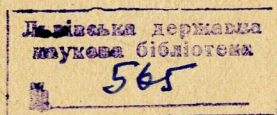
КУЛЬТУРНА СИЛА
КАТОЛИЦИЗМУ

СТАНИСЛАВІВ 1934

НАКЛАДОМ РЕДАКЦІЇ „ДОБРОГО ПАСТИРЯ“

Всі права застерігається

I.

Слово „культура“ в етимологічному значінню (лат. *colere* — творити, плекати) означає старанну печаливість, зглядно дбайливе ушляхотнювання. Людська культура, це ніщо інше як удосконалювання людської природи. Споріднене слово з культурою, це „цивілізація“. Деякі уживають тих обох слів („культура і цивілізація“) — в тому самому значінню. Одначе цивілізація в стилістичному значінні слова має вужче значіння, чим культура. Під цивілізацією розуміємо — як каже Willmann („*Didaktik*“ I, 101)¹⁾, передусім інституції і форми життя, що творять людину членом суспільности; словом всі ті установи, які впливають на усупільнення егоїзму природного стану людини. В тому змислі цивілізація, як горожанське уладження, це передумова всякої культури — постійна основа гуманности. Цивілізація отже, це тільки одна зі складових частей культури.

Культура в найзагальнішому понятті, в якому безумовно всі погоджуються, це всестороннє удосконалення людської природи. Культура не є також те саме, що освіта. Освіта, це тільки один прояв побіч других — інших у внутрі самої культури. „Культура“ — як каже Willmann у наведеному творі *Didaktik* I, 104 — це цілість ріжнородної творчости в мові, літературі, вірі, знанню, культі, техніці і господарстві. Освіта має вправді своє місце у всіх тих ділянках, всетаки вона в жадній з них не розпливається, а проникає їх тільки частинно. Як носія освіти можна определити суспільні групи, головно інтелігентні верстви: носієм культури являється весь нарід як цілість, що містить в собі всі верстви і стани.

Чим ясніше поняття людської природи, тим ясніше стає поняття культури. Властивість людської природи полягає в тому, що людина це ество органічно сензитивне, суспільне і розумове. Ті три сторони людського ества зі своїми вимогами та способностями творять культурне підложе для людської природи; ці вимоги це наче завязок, це наче вихідна точка культури. Вимоги органічно-сензитивного життя стаються вихідною точкою для культури в економічній області; потреби суспільного життя це завязок культури в суспільно-юридичній ділянці; по-

¹⁾ Dr. Franz Zach, *Mod. oder Kathol. Kulturideal*, ст. 19.

треби розумово-духового життя це підложе для культури в духово-освітній (ідейній) області. І так культура по своїй суті розчленовується на часті: економічну, суспільно-юридичну й ідейну. Ті вимоги суппонує зовнішній предмет, до якого вони зміряють. І так до культурного розположення зі сторони людського ества доходить, як дальший засновок культурної праці, терен, який треба культивувати. Богацтва того терену достарчають нашим спосібностям засобів для заспокоєння культурних потреб, та матеріялу для витворення культурних дібр. Як ріля під впливом розумної управи, приносить обильні плоди там, де колись виростали буряни, — так чоловік і ціла людськість під впливом вікової праці на всіх царинах життя (індивідуального, родинного, суспільного) доходить до високого ступня товариської оглади, ублагороднення духа й серця, погамовання природних інстинктів, та перетворення їх у шляхотні, величні емоції та ідеали. Під впливом тої праці, людські ідеали винижаються — звершуються, а стремління до них — охота зреалізування в практиці життя стається головним завданням і виростає до поваги обовязку. Стан такий, це стан культури¹⁾.

Терен потрібний для економічної ділянки культури — для заспокоєння органічно-сензитивних вимог, це видимий світ зі своєю невичерпаемою плідністю. Терен потрібний для юридично-суспільної ділянки — для заспокоєння суспільних вимог та наладнання суспільного життя, це два товариства, що впливають з самої природи людського ества, а саме родина й держава як також природний закон, оскільки нормує право приватної і суспільної власности. Терен ідейної культури, це не якийсь метафізичний світ — на зразок плятонських ідей — цілковито віддільний від цього видимого, підпадаючого під змисли світа, чи то суспільно-юридичного ладу. Бо ці два порядки, фізичний і юридичний разом зі своїми стійними нормами, становлять предмет наукового пізнання, достарчають для наших духових чинностей, прообразів та матеріялу; також подають засоби для етично-релігійного стремління, щоб удержати себе в службі Богові т. зн. в успішнім стремлінні до остаточної ціли. Так уже саме поняття культури стоїть у противенстві до матеріялістично-моністичного світогляду, неначе чоловік не ріжниться суттєво від звіряти та має з ним спільну генеальогічну вихідну точку.

Культура це самонабуте звершення людського ества. А неможливо мати ясне поняття про звершення людської природи,

¹⁾ Є загально звісним, що навіть і цілі народи загибають не так ізза погубних воєн чи інших катаклізмів, як радше ізза занехання дальшої праці і культивування своїх власних культурних надбань.

якщо не мається ясного і точно określеного поняття про її ціль, вартість та значіння. Так культура вже по своїй природі має сповняти етичне завдання; вона має нормуватися приписами Божого закону, тому що не може бути бесіди про неетичне звершування людської природи.

Потрійний елемент (органічно-сензитивний, суспільний і розумовий) становить одну природу в людині. Одна природа знову має одну питому собі ціль; ту ціль осягає вона в своєму остаточному звершенні. Це остаточне звершення людської природи в католицькому світогляді полягає на вічнім посіданню Бога в другому житті. І тому всяке людське ділання і то без ніяких виїмків належить спрямовувати до тої ціли. Не може відбігати від етичної норми ніщо, щонебудь служить до розвою в економічній, суспільній, науковій чи юридичній ділянці: словом не можна робити ніяких виїмків в науці і мистецтві. Правда, етично-релігійні стремління, це тільки одна частина культурного життя людини, всетаки тій частині прислуговує центральне становище в розвою культури. По проаналізуванні основних елементів стає ясним, що властива суть культури ґрунтується на суцільно-гармонійному розвоеві складових її частей; подібно і суть культурного поступу полягає на правильному підпорядкованні всякої поодинокі чинности під працю цілости. Якщо перемагає одна галузь культурного життя на шкоду другої або цілости, то наступає т. з. гіперкультура. Ізза того диссонансу між ідейною (індивідуальною) а річевою культурою зникли старинні високі культури¹).

Новітній культурі грозить та сама судьба тому, що модерний капіталістично-економічний розвій бере під увагу тільки одну сторінку культурних подій, а саме лиш річеву. Модерна культура стоїть вправді дуже високо під зглядом технічним, за те під зглядом гуманним стоїть вона дуже низько, бо їй бракує тісної лучности між природою і духом, між культурою річевою, а ідейною; словом бракує їй релігії. А релігія, суспільний мир і культурний поступ тісно лучаться зі собою вже по своїй сути, подібно як безрелігійність, суспільна революція та нищення культурних здобутків.

Ярка диспропорція в модерній культурі поміж надміром матеріальної сили з одної сторони, та недомаганням моральної

¹) До ідейної (індивідуальної) культури належить після Шмідта (W. Schmidt) квалітативно-внутрішній розвій суспільного життя, питоме життя духа, як також тісно злучений з ним етичний і релігійний розвій. Навпаки під іменем річевої культури розуміється ті ділянки, що відносяться до заволодіння зовнішньої природи, формальний а особливо інтелектуальний розвій духа та квантитативно-зовнішній розвій суспільного та економічного життя.

сили з другої сторони, являється дуже великим нещастям часу. Новіша галузь науки — психотерапія унагляднює нам щораз ясніше, що душевний стан має підставове та далекосягле значіння для органічного життя тіла, та видатної творчости людини загалом. Хто візьме під увагу так дуже численні збочення і порушення волі, той — як зазначує влучно Ферстер¹⁾ — зрозуміє, як далекосягле значіння для всеї іннервації волі має зясування духового світа, його дійсности та сили. Для ясности вистарчить навести примір недуги серця: хоч органічну причину недомагання вдалося найти та перемогти, то всетаки уява недостаточности несвідомо ділає дальше і порушує відповідні функції. Так отже фізіологічна основа іннервації є в порядку, а бракує лиш ясного зображення сили волі, бракує довіря у власну спромогу ділання. Подібно й життя волі сьогодні порушене ізза зображення недостаточности, яка витворилася ізза односторонніх, модерних поглядів у відношенню душевного до фізичного. Також на тлі сексуальнім стає вона причиною так великої неповздержности та безпринциповости. Ляїцистична мораль оказалась вповні неvistарчаюча. Сьогодні людина почувається передовсім як фізіологічний осібняк: домагання фізики виповняють його ціле свідоме „я“ і тому уважає вона домагання духа за щось, що стоїть у противенстві до сутєвих основ її природи. Тому так конечне нове вглублювання в таїнства нашої духової природи: бо коли людина почувається дійсно приналежною до надзмислового порядку річей, тоді також іннервація вищої волі в протиставленню до спонук фізичної сфери окажется маркантніше. З духа „Таїнств Елевзіс“ кличе Піндар до людини „станься тим, чим ти є“. З духа католицьких таїнств віри здобудеться людина на відвагу і спромогу, щоби своїм поступованню надати печать того, ким вона є.

Педагогічна понука релігійного ділання полягає саме в тому, щоб подати життєвому інстинктові цілковито нові і глибші мотиви до витривання; бо всі дочасні річи не мають сили, щоб задержати людину при життю. В етично-моральному поступованні людини розходиться про увільнення душі від надмірної суггестії матеріальної дійсности. Це досягнеться лиш тоді, коли повчиться її про надземський початок, про її самостійність в противенстві до матерії та про вічне призначення. Хто конкретно здає собі справу, чим є характер і що від характерної людини домагається, той скоро зрозуміє значіння вдохновлення. Характер, се ініціатива духа супроти зовнішнього світа; увіль-

¹⁾ Fr. W. Foerster, Religia a kształcenie charakteru, ст. 33.

нення волі від змислового прив'язання; вивиснення душі понад диктат хвили, понад зверхні обставини. Тому характер супонує активність духового життя. Душа мусить освідомити собі надземське походження та призначення. Треба наперед знати чим ми є, а відтак можемо зрозуміти, чого ми можемо доконати. Без релігійного побудження і поучення бракує людині сил, щоб могла диктувати собі закони; без релігії людина остає пасивною супроти життя і себе самої, хочби їй обумовував етику як найінтересніше. Все, що включається в чертах характеру, це вірність супроти вічного призначення душі. Так правила моральності залежать у послідній мірі від витривалости (Festigkeit), з якою душа, овіяна надприродністю, переходить через лябіринт життя. Морально-ляїцистична педагогіка горда ізза свого наукового обосновання етики, призабуває, що обосновання моралі та вдохнення моралі, це дві річи зовсім від себе ріжні. Дійсне вдохнення відносно етичного ділання вимагає, щоб моральність — загальне добро — підтягнути під найвище добро душі. Доперва тоді може бути душа і моральність, личність і жертва чимсь одним. З переживань модерної людини очевидне, що для енергії пановання духа ідея Бога ще важніший субстрат, чим анатомічна основа нашого мозкового життя.

Подібно й ідейна сторінка культури має підставове та центральне становище в культурному поступі. Її можна порівняти з формою, яка, як часть опреділяюча (pars determinans) звершує кожну річ в своєму роді, чи то в своїй сути. Так ідейно-етична сторінка культури, це форма цілої культури загалом. Її відношення до всіх інших ділянок культури таке саме, як відношення душі до тіла. Щойно в світлі тих фактів можна зрозуміти цілу недолу модерно-культурного чоловіка. Дійсно тільки на підставі душевної недолі можна пояснити це постійне банування модерного чоловіка, цей надмірний зріст всяких окультистичних наук, спиритизму, теософії і астрології. Теперішности бракує цих середновіча: а іменно віри у вижче Боже ество та його провидіння, що підносилаби нас понад сіру буденщину. Теперішности бракує любови до надземського ідеалу, а в парі з тим бракує також тісного узла надземської духової єдності. Історики культури виразно підчеркують, що в середновічу було людське життя правдивим буттям, а теперішнє життя є постійним беззмистовним шуканням чогось нового¹⁾. Модерну людину влучно характеризують слова св. Августина у „Визнан-

¹⁾ Rudolf Eucken, Zur Sammlung der Geister, Leipzig 1913; гл. F. Zach, нав. твір.

нях": „люди звикли подивляти висоти гір, могуті хвилі рік та океанів, шляхи зізд, а на себе самих не звертати уваги“.

II.

Ріжниця і багатство культури стоїть у звязи з активністю многих могутніх індивідуальностей та з індивідуальним пониманням всіх проблем. Тому ріжницю об'явів і успіхів культури дається звести до принципу індивідуалізму. Католицизм заступає уміркований, тобто дійсний (правний) індивідуалізм. Навпаки, некатолики тобто одиниці всіх ложних філософічних систем, які послідовно впливають з субективізму, підчеркують ідеал вибуялого індивідуалізму.

Наука католицької Церкви виходить від дуже поважного питання: „Про остаточну ціль чоловіка“. Вона тим самим на-в'язує до найглибших потреб і питань душі; вона пробуджує людину з природного лінивства та легкодушності й тим самим береже її перед згіршенням легкодушних одиниць, які у вихованні людства зовсім нехтують вижчі домагання духа, а руководяться сліпими низькими інстинктами. Католицька релігія наказує брати туземне життя серйозно; вона наказує призадуматися над властивою життєвою ціллю. Христос силою Божого авторитету навчає, що Бог і чоловік не стоять напроти себе як Прометей і роздавлююча сила природи; навпаки, між сотвореною людиною а вічним Сотворителем заходить тісна лучба, що має свій вислів у величному імені Отця. Відношення наше до Бога подібне до відношення дитини зглядом батька. Тим зазначено, що Бог не лиш жерело всякої правди, але також і постійна основа всякої моралі та святости, так кожної одиниці з окрема як і цілої людськості. Яке властиве значіння слова „мораль“? Усі філософи годяться у тій дефініції: „етичне (моральне) те все, що звершує одиницю, зглядно суспільність“. Щож отже удосконалює одиницю? Одиницю звершує те, що їй запевнює внутрішню, духову силу. Людина ізза своєї душі призначена до заволодіння світом: вона, як духово-тілесне ество перевищає звірята своїм розумом і свобідною волею. Вправді має вона тілесні гони, всетаки розум і воля повинні ними кермувати доцільно. Бо коли гін бере перевагу над розумом і волею, то чоловік перестає тоді бути розумним чоловіком, а стається невільником тілесних пристрастей. Чоловік пізнає також, що заволодіння землею (природою) се його завдання, щоб вибороти собі пригожі обставини для туземного життя. Тим самим він пізнає величний і святий обов'язок праці. Боротьба з обставинами і праця, це етичні вимоги кожної одиниці в туземному

житті. Що більше людина також єство суспільне. Без спільного співжиття немислиме виповнити культурні завдання, призначені для людства. І тому саме має людство суспільні закони, які накладають на нас обов'язок пошани зглядом других одиниць, як наших ближніх, зглядом їх життя, чести та приватної власності. Невиключений також обов'язок самопосягати для добра суспільності.

Після католицької науки, мораль це внутрішнє виявлення життя, це внутрішнє домагання нашого сумління: воно спонукує нас ділати і то дуже часто проти наших власних забаганок. Христос скріпив доосередні елементи людського організму через те, що привернув ідею Бога-Отця. Без Бога не малоби людство сталої основи і норми в моральному поступованні; без Бога нема мови про внутрішню вартість життя, ані про самопосягату. Якщо чоловік перенятий серіозною свідомістю про Бога, тоді його ціле життя набирає повного змісту. Християнина характеризує св. Павло глибокими словами: „праведний вірою житиме“ (Євр. 10, 38). В поняттю християнства кожне людське життя має внутрішню вартість і вищу ціль; туземне наше життя це лиш приготування до дальшого надземського вічного життя в Бозі. Таке розуміння життя впливає хосенно на гармонійний розвій усіх наших індивідуальних способностей та на оформування туземного життя взагалі.

Чоловік сотворений до щастя. У нім знаходиться вроджений нахил до щастя і це неоспоримий та незаперечаємий факт. Правда, туземне щастє дуже скоро переминає; воно немов знаходиться на поверхні кулі, та зі скорим її оборотом приходить і зникає. Якщо кожда людина при кінці свого життя зчислила би радісні хвилини, переконаласьби, що тих хвилин в порівнанні з туземним життям дуже мало. І хоч той нахил дуже скромно реалізується на цьому світі, всетаки відзивається він в нашому нутрі, постійно — безпереривно і то з нагальною силою. Щастє, це товчок думання, це пружина всякого людського ділання. Дійсно нема на землі нічого іншого, в чому люди так погоджувалисьби, як у шуканні за щастям. Життєва боротьба цілого людства, як і кожної людини з окрема пронизана бажанням щастя; вона одержує від нього спонуку у всіх своїх чинностях. Католицизм у противенстві до інших модерних ложних систем, — які, не маючи вищого зрозуміння про змісл туземного життя, розв'язують проблему щастя або песимістично, або добачують його в так званому культурному поступі, — добачує в тому нахилі до щастя поклик до надземського світа — до абсолютного щастя в Бозі, що є остаточною ціллю кожної людини.

Нахилові до щастя стоять на перепоні життєві досвіди та терпіння. Терпіння це центральна проблема людських чинностей. Гін самозбереження та нахил до щастя мають на цілі ті терпіння злагіднити, або й цілком усунути; дійсність побуджує і завзиває всі наші спосібности до боротьби з терпінням. Та боротьба з терпінням це наш етичний обовязок та великий здобуток культури; всетаки самі людські сили на це не вистарчають. Людство зробило вправді великі і далеко-сяглі поступи в області ріжнородних наук (як пр. в хірургії, медицині, психології і п.), помимо того воно з чисто прородної точки погляду не в силі спромогтися ні на розвязку проблеми терпіння, ні на розвязку проблеми щастя. Правда, при допомозі культурних здобутків дається терпіння дещо злагіднити, але ніколи не можна його вповні усунути. З ним треба боротись як з одним зі складових елементів туземного життя. Терпіння в поняттю католицизму, це середник ласки, яким чоловік мусить уоружитися, щоб здобути собі небесне царство. Воно в позитивний спосіб пособляє нашому життєвому розвиткові, розуміється, якщо тільки перенесемо його в сполуці з Христом, котрий як Богочоловік переніс підчас свого туземного життя всі роди терпінь для спасення людства. Христос, перетворюючи терпіння на цінний середник Божої волі, увільнив його від всякої гіркоти та тяжкоти. Образ Розп'ятого в осередку терплячої людськості, це звершений протиобраз Лякоона, се символ жертовуючої себе та тріюмфуючої любови, се побідоносний знак розвязки проблеми відносно всякого терпіння. Віра і згадка на Христа додає чоловікови вищої сили та любови терпінь. Що більше, через сполуку з Христом та через вникнення в терпіння і смерть Христа наше терпіння набирає вижчої вартости та спасенної сили, яка не дозволяє нам ухилятися перед ним ані попадати в розпуку. Навпаки, через ту сполуку з терплячим Христом вкладаємо наші терпіння в туземне життя, як активні цінности. Та певна свідомість про високу вартість терпіння для короткого туземного і будучого, вічного життя, робить з людей героїв терпіння. Християнин з любови до Христа бажає жити по Його приміру й тому в житті не ухиляється від труднощів та терпінь.

Католицизм не знає... мелянхолійного песимізму. Він одинокий посідає правдиву розвязку проблеми щастя і терпіння і тому містить в собі також найбільшу творчу — життєздатну силу. Життя католика повне одушевлення та радости. По тій причині радість належить цілком слушно до життєвого змісту католицизму. Святі, це великі філософи життя в історії світа,

що силою католицьких засад спромоглися — розуміється при Божій допомозі — на повну розв'язку всіх життєвих проблем, злиднів і турбот. Блеском їхнього життя покріпляються мільйони інших одиниць, жадних радості і то дуже часто навіть таких, що знаходяться поза католицькою Церквою.

В постійній боротьбі між добром і злом, знаходить віруючий католик підпору в нормах своєї віри та в св. Тайнах, як надприродних середниках ласки.

Приналежність до християнсько-католицької релігії та ведення свого життя по її приписам, вважає католик за своє велике щастя та за особливу над ним Божу опіку. З тісної сполуки свого життя з вірою та приписами католическої Церкви, виростає у нього велика свідомість щастя і сила душі, що ніколи не дозволяє йому на огірчення й зневіру серед туземних турбот. Протівно, він радо переносить всякі життєві досвіди та сміло глядить навіть самій смерті в вічі ізза пересвідчення про марноту туземного життя та сильної віри в безсмертність душі. Католицька релігія спонукує його глядіти на людські ділання з вищої надземної точки погляду. На час туземного життя католицизм ставить працю як етичний обов'язок і найвище культурне завдання, поконувати змислову, інстинктовну сторінку нашої людської природи. Теорія уживання для нього чужа тому, що земські матеріальні добра мають йому служити лише як середники до вищої надприродної мети. Католик не сміє до них прив'язуватися. Земські, дочасні добра, сотворені Богом в тій цілі, щоби з них розсудно та вміло користати. В боротьбі з матерією, зі змисловістю та нерозумним вживанням поручає католицизм повздержність. Приписи поборювання внутрішнього вдовілля та повздержности, що в своєму ступені простягаються аж до аскези включно, вимагають сильної та виробленої волі. Католицизм є отже релігією сильної культури волі. Святі — це велитні сильної волі, що вище ставили духове життя від змислового. Рівнож пересічний католик, хоч не доходить до ступня героїчної досконалости, потребує великої сили волі, щоб опанувати змислове життя та виконувати як слід всі свої особисті й суспільні обов'язки. Цю силу волі виробляють в ньому поступенно правди католицького катихізму та надають їй силу до життєвих, земських змагань. Відмовлювання собі змислових приємностей та поконування в собі нижчого інстинктового життя, це два головні стовпи католицького виховання. — Людській немочі приходить з поміччю католицька віра, св. Тайни та життя молитви, що додають їй підйому та радості в житті.

III.

Гляньмо на два могутні чинники в культурному житті людства: на виховання і мистецтво — себто плекання етики і естетики. Оба стоять у взаємному, гармонійному, тісному відношенні. Етичні погляди завжди знаходять свій вислів у мистецтві; за те мистецтво впливає на етичне виховання. Оба ці чинники намагається сьогоднішня зматеріялізована культура усунути з під впливів католицького світогляду і це робить під ослоною вибуялого індивідуалізму.

Як звісно, виховання має на цілі розвивати всі природні спосібності людини, щоб вона могла виповнити своє туземне завдання. Ціль виховання йде завжди впарі з метою й призначенням чоловіка. По науці кат. Церкви в людині існує подвійне життя, а саме: життя природи і життя ласки. Надприродне життя ласки лучиться тісно з природним життям; бо надприродне життя, це вивищення людської природи до висшого степеня уподібнення зі своїм Сотворителем, зі своїм прообразом — Божественним Словом. Воно вщиплюється в душі чоловіка при хрещенні, а потім проявляється в вірі та любові, подібно як природне життя проявляється в пізнанні та хотінні. Це виявлення назверх і ділання надприродного життя не стоїть у ніякім протиставленні до природного, розумового життя; навпаки тісно з ним лучиться. Що більше, надприродне життя ласки перевищує наше природне, розумове життя, а тим самим його ушляхотнює та доповнює. Це діється подібно, коли природну ціль доповнює і усовершує надприродна. Надприродне життя ласки це заразом могутній засіб виховання, подібно як і природне життя. І як природне виховання має культивувати розум до щораз яснішого пізнання правди та виробляти — сталити волю в цілі вироблення твердого характеру; так і надприродне виховання має вишколювати розум в цілі прийняття Божого Об'явлення, як рівнож має гартувати волю, щоби її успосібнити на службу Богові.

Вкінці слід ще згадати, що за релігійним вихованням промовляють ще інші мотиви, і так: вся західня культура обосновується на християнстві; ми відчуваємо і думаємо по християнськи, хоч і не все свідомі цього.

Католицизм домагається, щоб віра була світочем і провідницею чоловіка у всіх небезпеках життя. Католицизм домагається, щоб характер чоловіка взорувався та ставився на ідеалах Христа. Хто інакше думає і хоче поступати в житті інакше, як цього вимагає наука катол. Церкви, цей зрадник і убійник

душі людини. Ба, що більше, такий чоловік зрадник і убійник не тільки католицизму, але й цілої духової культури та щастя людства. Він бо руйнує цю тривку підвалину, що її положив сам Іс. Христос (І. Кор. 3, 11).

Ще більше чим модерна наука виховання стремить до еманципації модерне мистецтво. Саме на ділянці мистецтва грозить для людства найбільша небезпека. Характери сьогodнішніх людей дуже половичні та поверховні. І якраз такі характери шукають за творами модерного мистецтва та переймаються його погубними ідеями. Рішучо треба опрокинути це мистецтво, як кіно, театр, радіо і т. п., що звеличує низькі людські пристрасти. Сьогodнiшнє модерне мистецтво займається виключно сексуальними проблемами та поганими конфліктами, щоби підкопати принципи католицької моралі. Чим має бути мистецтво по католицькому розумінню? Щось подібно як луч сонця падає в чашу квітів і розсипається грою красок, так і в душу мистця-артиста просяє ідея краси, як сотворений відблеск вічної несотвореної пракраси. Душа мистця просто рветься до цього ідеалу та старається його здійснювати. Мистецтво, — це наслідування Божих ідей. Мистецтво вложено в людські серця — це туга за раєм, — це туга за втраченим щастям. Мистецтво, — це клич душі до безсмертності, — це клич душі до Бога. Воно походить від Бога й до Нього має нас спрямовувати; це якраз його найвижче завдання та ідеал. Спрямування до надприродності в католицизмі творить світ найвижчих ідеалів. З них то виростає любов ближнього і життя після віри. Католицизм приодіває людські душі красою. Він не лише сильне джерело радості і підйому до життя, але також джерело краси. Краса і мистецтво, — це два чинники, що удосконалюють і ущаслиблюють людство. І дійсно, світ завдячує католицькому мистецтву та естетиці дуже багато, почавши від пам'ятників та образів у катакомбах аж по теперішні часи. Чим булаб архітектура й малярство без катол. Церкви! Чим був би зміст мистецтва взагалі! Чейже найбільші мистці і поети людства шукали натхнення в католицизмі. Вони находили в ньому найвижчий полет і зміст своїх ідей. В ньому знаходили найвзнесліші проблеми духа та здійснювали їх в словах, образах і ділах. А далше, як велике й обильне джерело краси бе в католицькім богослуженні! Літургії катол. Церкви, — це мистецькі твори співу та обрядів. Поодинокі часті св. Служби Божої як найлучше відповідають почитанню і прославленню Бога. Літургійні ризи, символіка Божих святинь, церковний рік у своїй гармонії з природою, — словом це все так уложене, що постійно

вливає струї краси в душу католика. Найбільші мистці віддавали свої здібности й таланти на услуги катол. штуки. В культі катол. Церкви міститься незмірима повнота вічноживої, тривкої життєвої сили. Тому католицизм, це релігія о високій культурі чуття, душевного спокою й життєвої радості.

На перший погляд здається, що католицьке монаше життя стоїть у противенстві до життєвої радості. Та чи монаше життя зі своїм униканням світа і карністю змислів воно дійсно запереченням життя? Так може твердити хіба цей, що не визнається на дійснім стані річей. Монаші Чини, це величаві овочі католицького життя. Вони вже тут на землі спрямовують своє життя до надземських, небесних висот. Їхня ціль — служба Богові та жертвенна любов для ближнього. Вони не тільки не заперечують земську культуру, але навпаки є вони носіями культури і то носіями першого ступня. — Що сталосяб було з старинними клясиками без монахів? Чи існувалиб загалом численні старинні бібліотеки без книжкової культури монастирів? Чим булиби терпіння, горя, недуги без милосерної любови ближнього зі сторони монаших осіб? Струї потіхи, мира й радості пливають з монастирів на виснажену людськість. Одинокую сестру милосердя можна ставити нарівні з найвисшим витвором найновішої модерної культури. При цьому скрізь у монастирях царює радість і спокій життя. З монастирів як і в старині, так і сьогодні виходить — що мусить признати кожний історик культури — висока культурна сила.

У людському житті на землі розрізняємо різні ступні пізнання Бога через віру, різні ступні любови, які оформлюють Христове Царство в безконечне багатство життя. Лиш один Бог знає найдосконаліше ту красу Божого Царства на землі та проникає змагання душ в туземній борні за ідеал вічного щастя. Тільки Він одинокий знає тисячі бідних незнаних, безіменних, погорджених душ, які перевищують і то в безконечний спосіб всяких героїв чи радше псевдо-героїв духа і сили.

Так отже, Царство Христове на землі — це наслідування небесного ангельського царства в його різних ступнях. Христове Царство на землі — це видиме царство й тому його суттєві інституції мусять виявити своє існування в видимо-супільному характері. Воно мусить розбудовуватися назовні не лише під оглядом гієрархічним, але також аскетичним. І тому до його організму належать Чини як інтегральна, складова частина, як видимий вияв ідеалу Церкви. В житті монаших осіб виявляється стремління до Бога в чистішій формі; Чини вже тут на землі просвічують людству своїм аскетичним життям

і подають нам совершенний приклад виречення туземних річей та цілковитого стремління до Бога. Саме в тім стоїть педагогічне значіння Чинів. Монаші особи ізза свого життя, що в ньому реалізується виповнення Божої волі, совершенніше чим у пересічних католиків, є для людства дійсним джерелом ласк Божого милосердя; і в тім якраз проявляється суспільне значіння Чинів.

IV.

Католицька релігія ґрунтується на Божому походженні та авторитеті. А що Бог природного світа той сам що й надприродного, об'явленого, то й завданням християнства є проникнути своїм ферментом ціле природне життя людства.

Християнська родина обосновується на моногамічній, нерозривній, подружній звязі. Ця звязь опирається на освяченім через християнство законі невинности. Невинність — це одно з найсильніших домагань природи для кожного осібника. Чоловік у протиставленні до сотворіння має розум і волю в цілі нормування своїх природних гонів. Звіря слухає голосу свого природного інстинкту, що в певному означеному часі відзивається та знову стихає — і в цей спосіб задоситьучинює своїй цілі, конечній для збереження свого роду. Навпаки, природний гін людини не є прив'язаний до означеного часу. Він проявляється у людській свідомості безпосередньо і виступає з далеко більшою нагальністю та силою чим у звірят. До панування над нестримним природним гоном служить чоловікові розум і воля. І якщо чоловік не вихіснує своєї волі в боротьбі з пристрастями, тоді стане їх жертвою та рабом природного змислового гону. Під напором пристрастей часто чоловік забуває на свою честь, достойність і стає жертвою дикого інстинкту. Зате невинний чоловік постійно сталить свою волю в шляхотній боротьбі. Він не нарушує свого тілесного організму, зберігає фізичну та моральну силу і радість життя; зберігає свою людську гідність в повному цього слова значінні. Також для суспільности невинність це одно з найсильніших домагань природи. Вона є передумовою для взаємної пошани обох полів. Вона є сильною охороною жінок перед всяким брутальним насиллям. Та вкінці, вона є джерелом сили та тривкості людського роду. У звірят умовини виховання молодого покоління легкі, бо звичайні чинники природи кермують ними й забезпечують їх перед цілковитим винищенням їх роду.

Одна з найбрутальніших тез для людства — це твердження Дарвіна, що народження та загин у людей мають бути відповідно

унормовані як у звірят.³ Брутальна теза тому, що чоловікові не признає вижчого права існування й розвою від звірят. Остаточний вислід цього твердження — це ганебна система родин зложена з двоїх дітей; це систематичне вбивання плоду, що так дуже модне в теперішніх часах. Християнство підчеркує невинність ще з вижчих надприродних мотивів. Після науки християнської релігії невинна душа (освячена в св. Тайнах), це святиня св. Духа. Після науки християнства — жінка — це святе ество, а не невільниця людських пристрастей. Дівича невинність — це предмет високої пошани. Материнська гідність — це посвята повна таїнственності.

Після науки катол. Церкви, як це згадано вижче, супруже в своїй суті моногамічне та нерозривне. Воно є святою Тайною й тому його звязь ненарушима й нерозривна. Отже про нерозривність і моногамічність супружа не може бути ніякої дискусії.

В лоні кат. родини царює Божий страх. У свідомості на Божу присутність виконують супруги в гармонійній взаємній любові та пошані найтяжчі обовязки свого стану. Спільно та радо, з великою посвятою, виховують вони свої діти, бо добачують в них образ і святиню Божу. Християнська мати печаливо дбає про тілесне й духове здоровля своїх дітей. Та ще більше печалиться вона про те, щоби заштити в молодечі душі цвіт віри й при цьому систематично стежить за моральним розвоєм їх душ. І тільки на релігійній свідомості обосновується печалива ревність та дбайливість мужа, терпеливість, жертволюбивість і посвята жінки та пошана дітей.

V.

Одинока католицька ідея Бога може оживити також суспільне життя та надати йому стійні форми. Католицизм зі своїми точно опрделеними і незмінними моральними засадами та релігійними догмами відповідає загальному добру людства далеко краще чим вибуялий індивідуалізм, що зі своїм суб'єктивним проникненням всіх ділянок суспільного життя, веде до розузданости, мамонізму, морального зіпсуття та повного анархізму. Принцип індивідуалізму, в якому міститься повна сила культури, якщо його примінюється в своїх правильних границях, винищує в своєму звироднінню все позитивне та нарушує всі основи неоспоримо конечні до щасливого суспільного устрою. І так в родинному життю зізволяє цей принцип на розрив супружа і то задля якихнебудь, а навіть дуже часто пустих причин. На релігійному полі веде цей принцип до цілковитого

розкладу всіх понять і наук. Се наглядно можна запримітити в різних протестанських сектах, як також в православних автокефальних церквах незєдиненого Сходу, що взаїмно себе поборюють та винищують; подібно й у філософічно-науковій ділянці цей принцип викликав різні, дуже часто противорічні собі системи, як пр.: песимізм, матеріалізм, монізм, пантеїзм чи теософія. На економічному полі цей принцип спричинив संबідну і безоглядну конкуренцію в промислі й торгівлі, спекуляцію та визискування робітництва, а тим самим невдоволення пролетаріату, що йде в парі з бажанням нового економічного устрою і то дорогою етично недозволених революційних засад. Чисто механічний і довільний уклад праці зробив з працюючих людей мертвий матеріал; також запряг женщин і малолітніх дітей до фабрично-промислових осередків та забрав їм родинне пристановище, як також весну життя. Надмірно зростаюча злочинність, часте поповнювання самоубійств, атавістичне поширення всякого рода недуг, боротьба станів і клас, що йде в парі з абсолютним, брутальним поневоленням фізично та економічно слабшого, як також всякі інші неморальні об'яви нашого теперішнього суспільного життя..., це плоди вибуялого індивідуалізму. Ізза того злочасного принципу повстав сучасний моральний лібертинізм, що голосить безграничне вживання у всяких формах і на всіх ділянках суспільного життя. В тіні цього лібертинізму процвітає буйна демагогія зі своїм опрокиненням всякого авторитету — словом, повна анархія. Ті всі вище названі об'яви наглядно вказують, що принцип вибуялого індивідуалізму скінчився повним фіаском і то на всіх ділянках суспільного життя. Дійсно, він не всилі спрямувати нашу культуру до норм стійної, авторитативної та етичної одности. Тому треба завчасу завертати, якщо наша культура не має переживати ще сильнішого здичіння в своїх моральних цінностях, якщо вона не має цілковито зникнути з лица землі. Правда, слід згадати й підчеркнути, що вже по части пізнали люди шкідливість суб'єктивно-індивідуалістичних поглядів і знову завертаються в економічній ділянці до християнсько-суспільних засад. Скрізь запримічується стремління вже то зі сторони держави (на примір фашизм в Італії, гітлеризм в Німеччині), вже то зі сторони робітничих організацій для унормування суспільно-економічного життя. Подібне як в середновіччі, зміряється сьогодні до вирівнювання суспільних інтересів, лиш розуміється в іншій формі та серед інших економічних обставин. Численні визначні економісти присвоїли собі солідаризм так сильно підчеркнений в католицизмі як підставу будучої економічної системи в розв'язці

суспільно-економічного устрою. Все таки їх солідаризм чисто-механічний; йому бракує підбудови релігійної свідомости; йому бракує католицького ідеалу, в якому різні погляди людей взаємно згармонізувалисяби.

Історики культури підкреслюють, що в сучасних модерних часах зовсім поминено духово-ідейну сторінку культури. Належита оцінка культури мусить привязати людину до Божого страху, любови ближнього й сильних основ характеру, якщо вона не має допровадити в своїй послідовности до вибуялого індивідуалізму, тобто до модерної автономної надлюдини чи до песимізму. Культура найвищих земських цінностей мусить у собі сполучувати надземність з туземністю, надприродність з природою. Католицизм це якраз культура взаємного проникання людських способностей та Божих цілей. Чимбільше людство переймається засадами католицького світогляду, тим вижче підійметься його туземна культура, тому що її збудує не на піску людської всемогучости, але на скелі небесних непереминаємих правд та на вічних життєдайних основах. Саме католицизм зі своїм сильним пересвідченням у безсмертність душі, обосновується на ідеях надземности, на вірі в Бога та Його об'явлення.

VI.

Душа — це головна річ. Ушляхотнювання душі, плекання ідейної сторінки культури, це властива домена християнства. Католицька Церква розпочинала свою затяжну працю завжди від основ індивідуальної культури, від відношення людини до людини, та до Бога. Річева культура в порівнанні з індивідуально-духовою це річ другорядна. Тому Христос не давав ніяких привилеїв для зовнішньої, річевої культури. Навпаки, устрій державний, економічний і технічний позіставив людям. Постійно підчеркував дві заповіді: любов Бога над все й любов ближнього ізза Бога як самого себе. Внутр між границями тих заповідей любови людство може свобідно розвивати свою зовнішню культуру. Лиш душа не повинна потерпіти на тім жадної шкоди; річева культура мусить гармонійно розвиватися з індивідуально-ідейною культурою. Християнство послідовно підчеркує, що до повного й правдивого культурного поступу конечно збереження гармонії між річево-економічною, а індивідуально-ідейною культурою, християнство послідовно підчеркує, що добро й спасення душі чи людини треба ставити вижче понад всі матеріяльні добра.

Правдива — дійсна культура, це повне звершення людскости; вона повинна вести людину до небесних висот. Куль-

тура — це звершення природи, це поступ; кожний правильний поступ має розвиватися по певним стійним засадам, що мають вказати правдиву ціль та зберегти від ложних доріг. Ці засади мають бути загальні, то зн. мають нормувати всі наші взаємини зглядом Бога, зглядом людей та супроти всієї природи. Такі загально обов'язуючі та спільні засади може подати тільки Бог, як Творець цілої вселенної. І Бог дав такі норми в десяти заповідях. Декальог це основна засада для людського поступовання, це підложжа культури. Життя душі, це Бог; тому сполука з Богом, тобто релігія, є пружиною всіх людських чинностей, а тимсамим всякого культурного процесу. Релігія, це душа культурного поступу; і від приходу Христа на цей світ може обусновуватися правдива культура тільки на Його засадах. Тільки культурна сила католицької Церкви, що спочиває на постійній вірі в Бога та на Його Провидінню, на стійності основ віри й моралі може провадити людство до надземських висот. Тому катол. Церква в добі занепаду культури все стоїть як вічно зелене дерево зі свіжими соками й силами.

Зі сказаного очевидне, яке становище повинен зайняти католик супроти культурного поступу в практичному житті. Правда, католик не може й не сміє бути індиферентним супроти річово-економічної культури, бо заповіт Бога, даний людям в раї (Бит. 4, 28. ...„підчиняйте собі землю й пануйте над звірятами“), має обов'язуюче значіння для всіх людей по всі часи; надто: до обов'язків католика належить співділення в культурному поступі в цілі збереження гармонії між річовою й духовою культурою. Культурне знання для католика, це повний вислів для гідності й вижчості людської природи, яка є образом і подобою Бога. Для нас католиків культурний розвій — це найвизначніший зміст історії світа, розуміється в тім значінню, що сей культурний розвій стоїть у гармонії і підпорядкованні надприродному порядку, Христовому царству т. є Церкві. Цього погляду придержувався й завжди придержуватися буде католицизм. „Вицвіт і культура туземних відносин, це відблеск сяйва і величі небесного Царства“ — говорив папа Лев XIII. Цей найвижчий культурний ідеал осягнеться тоді, якщо католики віддадуть всі свої сили на услуги культури та при допомозі дозволеного співзавідництва розвинути і здійснити в радісній боротьбі католицьку програму.

ЛІТЕРАТУРА

- Dr. Franz Zach, Modernes oder Katholisches Kulturideal, Wien, 1925, Herder et Co.
- Dr. Hans Rost, Die Kulturkraft des Katholizismus, Paderborn, 1923, Bonifaciusdruckerei.
- Dr. Franz Sawicki, Das Ideal der Persönlichkeit, Paderborn, 1922, Ferdinand Schöningh.
- A. Heinen, Moderne Ideen im Lichte des Vaterunsers, Kempten und München, 1909, Köselverlag.
- Fr. W. Foerster, Religja a kształcenie charakteru, (przełożył Józef Mirski), Poznań, Księgarnia św. Wojciecha.
- В. Липинський, Релігія і Церква в історії України, Львів 1933.
- Преосв. Гр. Хомишин, Українська проблема.
-

0.60к
(1986)

563

З а м о в л я й т е о т с і к н и ж к и !

А. БІБЛІОТЕКА УКР. КАТОЛИЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

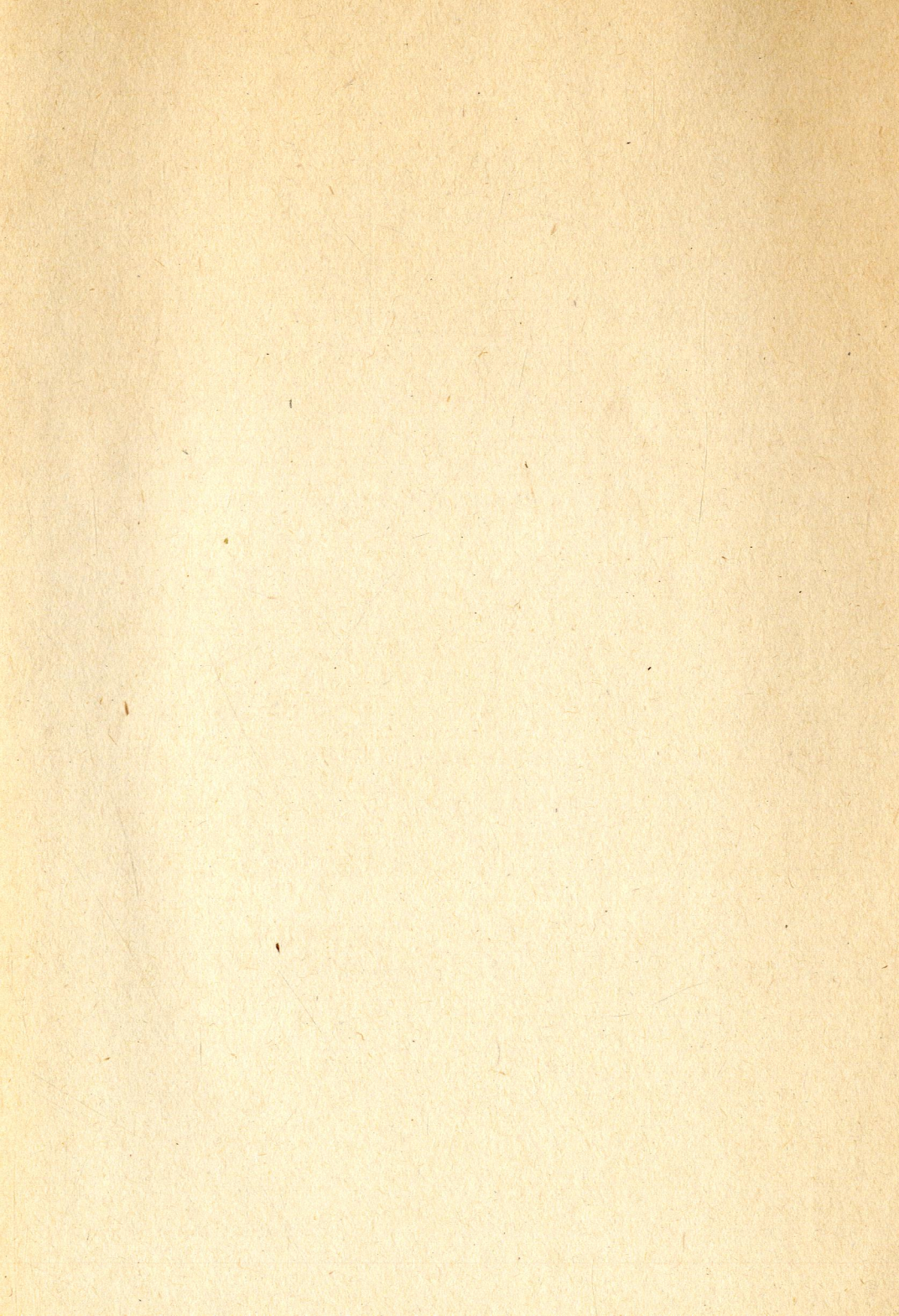
1. Основи соціології . . . 3—зл.	16. Християнське виховання молоді (провідні думки енцикліки) . . . 0'40зл.
3. Спиритизм . . . 2— „	
4. Життя св. Кирила і Ме-
тодія . . . 0'80 „	17. Еп. Гр. Хомишин, Пастир-
ський Лист про політичне
положення . . . 0'40 „
5. Я. Л. Секти й сектанти 0'60 „	18. О. Назарук, Галицька де-
легація в Ризі 1920 р. . 1'80 „
6. С. Томашівський, Петро,
перший уніяцький ми-
троволицт України-Руси . 1'50 „	19. Б. Колодій, Галицька Со-
ціалістична Радянська
Республіка . . . 0'50 „
7. Греко-катол. Церква . 0'95 „	20. о. Т. Галушинський ЧСВВ.
Недільний Дзвін . . . 2— „
8. Д-р О. Назарук, Преса 3— „	21. А. Кругельський, Тилив-
ська схизма на Лемків-
щині . . . 1— „
9. Борці за Церкву І. Св.
Павло . . . 2— „	22. о. М. Каровець ЧСВВ., Три
Синодальні Архієреї . . 0'25 „
11. Д-р О. Назарук, Вчасна
весна в північній Ал-
берті . . . 0'50 „	23. Еп. Гр. Хомишин, Про гро-
зу духової руїни (Пастир-
ський Лист) . . . 0'40 „
12. о. Т. Галушинський ЧСВВ.
Найвищий пастирський
Уряд в Христовій Церкві 0'60 „	24. А. Ч. Українська Молодь
Христові . . . 0'60 „
13. Зброя до оборони і на-
ступу. Начерк проповіді
про пресу (добров. даток)	25. о. В. Порошко Ч. Пр. Ізб.
Хто такий був Лютер? . 0'30 „
14. о. Т. Галушинський ЧСВВ.
Царство сатани наступає
на нас . . . 0'80 „	
15. Борці за Церкву, II. . 2— „	

Б. ІНШІ ВИДАННЯ:

Д-р О. Назарук, Гр.-катол.
Церква і укр. ліберальна
інтелігенція . . . 3—зл.	О. Н., Ідеологічні основи
Укр. Катол. Нар. Партії 0'50 „
о. Д-р Т. Галушинський ЧСВВ.
Думка і наука Церкви
в питанні літург. мови 0'20 „	Л. Коплер, Релігія й політика 1'80 „
Д-р С. Томашівський, Десять
літ українського пита-
ння в Польщі . . . 1'50 „	С. Томашівський — історик,
політик, публіцист . . 1— „
Д-р С. Томашівський, Наша
чільна партія у власнім
зеркалі . . . 1— „	А. Ч., На калиновім мості
(листи до молоді) . . . 0'80 „
Д-р С. Томашівський, Про
ідеї, героїв і політику . 2— „	Д-р О. Назарук, Католиць-
кий журналіст обвину-
вачений за державну
зраду . . . 1'30 „
О. Назарук, Роксоліяна (по-
вість) . . . 12— „	Ст. Лось, За конструктивну
політику на Червоній
Русі . . . 1— „
	Гадяцький Договір . . . 0'60 „
	о. Д-р В. Василюк, Правдивість
католицької Церкви . . 0'50 „

На замовлення висилає:

Видавництво Укр. Кат. Організації, Львів, вул. Сташіца ч. 8.

л 565

о. В. Василук

КУЛЬТУРНА СИЛА
КАТОЛИЦИЗМУ